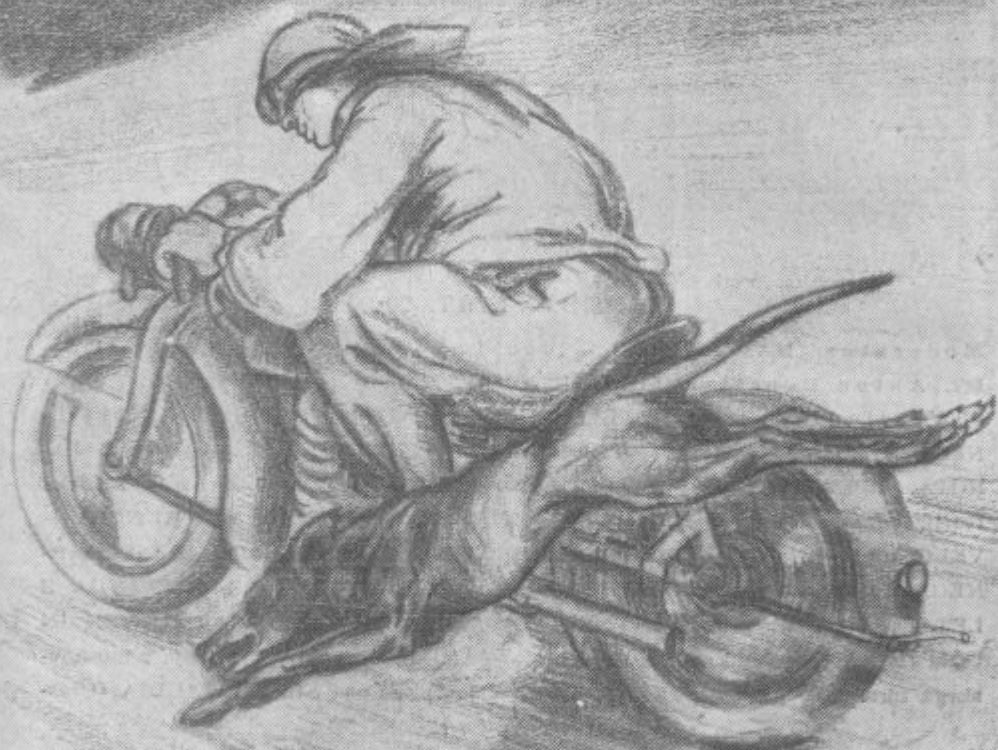

ŽIVLJENJE

POSTNINA
PLACANA
V GOTOVINI

dk

20. IN SVET

ILUSTROVAN
TEDENSKI
OBZORNIK

LJUBLJANA, 12. MAJA 1935 ★ KNJIGA 17. ★ UREDNIŠTVO IN UPRAVA V LJUBLJANI, KNAFLJEVA ULICA ŠTEVILKA 5. CENA POSAMEZNI ŠTEVILKI DIN 2.—

ŽIVLJENJE IN SVET — ilustrovan tedenski obzornik

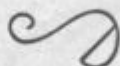
Izhaja ob nedeljah ter stane na leto (dve knjigi) 50 Din, za pol leta (ena knjiga) 40 Din, za četrt leta 20 Din, mesečno 8 Din. Posamezni zvezki se dobivajo po 2 Din

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA: četrtletno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šilling. AMERIKA IN OSTALO INOZEMSTVO letno 1½ dolarja

UREDNIŠTVO IN UPRAVA v Ljubljani, Knafličeva ulica 5
TELEFON ST. 3122, 3123, 3124, 3125, 3126. ST. HISNEGA TELEFONA 905

UREDNIŠTVO NACELNO NE VRACA ROKOPISOV

UREDNIK IVAN PODRZAJ

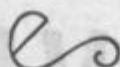

VSEBINA ŠT. 20:

Moderatus: MATERINSTVO — Ivo Lapajne: NAŠE POMLADI (1) —
Dr. Anton Debeljak: PO SINJI ADRIJI (20) — MISLI O MATERI (A. D.)
— Vladimir Bartol: DEKLICA S KOŠARO (1) — PREDHODNIK PISAL-
NEGA STROJA — PISMA — PREBIVALSTVO MOSKVE — Essad beg: ZA-
ROTA ZOPER SVET (20) — SMEJEMO SE, PA NE VEMO ZAKAJ (Težavna
teorija preproste zadeve - Elg) — MATERINSKA LJUBEZEN PRI KUNCIH —
VELIKAN IZ BUSIRJA — PROSTOR IN RAZSVETLJAVA (tma) — IZ LITERAR-
NEGA SVETA (Jean Marteau - D) — K. S. ŠANDAN (A. D.) — ZEMLJA Z
LETALCEVE PERSPEKTIVE — ZA BOLJŠI ČEBELNI ZAROD — CLOVEK IN
DOM (Nekdaj predalnik, danes komoda) — ŠAH (Problem 119 — Partija z moskov-
skega turnirja) — ZA BISTRE GLAVE — Na plačnicah: KRIZALJKA (Cras-
sus) — HUMOR — ANEKDOTE

Slika na ovitku: DORE KLEMENČIČ: »TEKMA«

Naslovna slika: K MATERINSKEMU DNEVU

IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR — TISKA NARODNA TISKARNA
V LJUBLJANI — NJEN PREDSTAVNIK FRAN JEZERSEK

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 20.

V LJUBLJANI, 12. MAJA 1935

KNJIGA 17

K MATERINSKEMU DNEVU

M A T E R I N S T V O

MODERATUS

Vsa človeška materialna in duhovna kultura sloni na osnovi prvinskih življenjskih sil. Iz njih črpa svojo najelementarnejšo hrano kakor drevo iz tal. Tudi v dobah največjega »pduhovljenja« človeškega življenja (kolikor je le to v družbenem smislu sploh mogoče), v dobah, ko so se ljudje odvracali od narave zaradi verskih čuvstev (kakor zgodnji kristjani) ali zaradi premočnega razmaha svoje civilizacije (kakor velemestni prebivalci v dobi tehnike), so ostajala osnovna tla človeštva nespremenjena. Naš organizem in njegovo delovanje, potreba hrane in nagib k razplodu — to so življenjski motorji, ki silneje od najčudovitejših tehničnih stvaritev poganjajo poedinca in z njim vred vso množico, vse človeštvo. Nobena človeška kultura se ne bo mogla dvigniti preko tega, če noče izzveneti v mrtvilo, v nič.

Kakor so v obdobju zgodnjega krščanstva prezirljivo zrlji na telo in na zahteve telesnega življenja, gledajo danes mnogi fanatični pristaši tehničnega napredka v viška na naravo in njeno »primitivnost«. Zato danes pogosto čitaš o bodoči »sintetični« hrani, o umetnem oplojevanju in drugih podobnih rečeh, ki razodevajo stremenje po čim večji sprostivni od narave, po čim jačjem poudarku umetnega nad prirodnim, danim. To so pa samo nujna, v zgodovinskem razvoju človeštva skoraj nezogibna pretiravanja. Naj se človeško deblo še tako razrase in naj njegova krošnja doseže fantastične višine tehničnega in umskega napredka sploh, vedno se bo morala zgornja stran izravnavati s spodnjo, »umetno« bo vsekar stremelo po nekem ravnovesju z »naravnim«, veje bodo tudi v bodoče v stalnem odnosu s koreninami in le-te z zemljo, t. j. s prapodlago vsega življenja. Z drugimi besedami: najbolj duhovna ali tehnično in socialno najbolj izumetničena kultura se nujno vrača k biološkemu vrelcem vsega človeškega.

Odtod imamo kljub vsemu tehničnemu, socialnemu, gospodarskemu in miselnemu »napredku« (beseda, ki ima dokaj relativen pomen) v človeštvu neke stalne probleme, ki jih lahko razne dobe in razne kulturne stopnje rešujejo različno, ki pa v zlic vsemu ohranijo svojo prvotno podobo. Eden izmed teh je pro-

blem materinstva. Ne mislimo pri tem tiste poduhovljene oblike materinstva, ki je mogoča brez fiziološkega materinstva. Omejujemo se na problem matere, ki razirja svojo rodbino z novimi bitji, z otroci.

V naših dneh, ko se je človeštva oprijela nezaslišna manija eksperimentiranja in presnavljanja vsega, kar je zvezanega s človekom, v dneh, ko so ljudje nezadovoljni, ker ne morejo sami doživeti vse zgodovine, se razni prekucni dotikajo tudi tega vprašanja. Mati — da, brez tega ni mogoče. Toda to mater — rodnico, ki je v teku dolgega družbenega razvoja dobila okrog glave avreolo plemenitosti in vzvišenosti, njo, ki so jo opevali pesniki in poveljevali materinstvo do svetosti, to mater bi hoteli nekateri zopet izpremeniti v samico. Kakor vidijo posamezni komunistični teoretiki v obveznostih, ki jih nalaga spolni odnos, samo »buržujski predsodek« in oznanjajo svobodo ljubezni kot navadnega fiziološkega akta, odpirajoč tako možnost najtežje spolne anarhije v času, ko naj bi sicer bila družba spreminjena v termitski kolektiv, tako vidijo tudi v kultu matere samo zastarel predsodek. Roditeljstvo je prirodna neizogibnost, to je treba priznati. Toda materinstvo, obstoječe v stalnem odnosu med materjo in otrokom, materinstvo kot nujna posledica zakona, kakor je potreben družbi za ureditev odnosov med moškim in žensko in za razmnoževanje ljudi, to materinstvo je kot stalna institucija samo produkt gospodarskega reda. Sumljivo se družji z osebno lastnino. Zaradi tega ga je treba presnovati. Otroci naj bi po nekem zakonito določenem času prešli iz območja matere in očeta v skupna družbena vzgojevališča. Tako bi bilo lažje izkoreniniti »individualizem«, ki ga vzdržuje in pospešuje vzgoja otrok v rodbini in človeštvo bi se hitreje spreminjalo v termitski kolektiv.

Taki poskusi so stari. Poznamo jih iz Sparte, teoretično se pojavljajo pri modrem Platonu in pri mnogih poznejših utopistih. A praktično niso nikjer uspeli. Niso uspeli zaradi tega, ker pomenijo preveliko oddaljitev instinktivni naruri človeka. Ljubezen matere do otroka je nagona in jo najdemo že v živalskem svetu. Toda pri človeku kaže že na prvih stopnjah kulturnega razvo-

ja tendenco k večji trajnosti. V instituciji materinstva se uravnovešata nagon in kultura. Zaman so poskusi, da bi se na današnji stopnji človeškega razvoja postavilo samo na nagonsko ali samo na kulturno osnovo. Da kultura do neke mere zavisi od gospodarskih sil, je go-

tovo. Materinstvo, ki bi imelo zgolj kulturno osnovo, bi torej v večji meri podlegalo spremembam gospodarskega reda. A prav v uravnovešenosti gonskega in duhovnega, narave in kulture je prava podlaga materinstva. Mati ni samo rodnica, marveč je tudi vodnica; njena

ljubezen je posvetilo, njene besede otroku so ključ do najintimnejših strani otrokove narave; tako kot ona ne vpliva na otroke nobena tuja ženska in nobeno drugo bitje: v tem je misterij materinstva, v tem dobiva gonski svet svojo posvetitev, svoj poduhovljeni izraz. Materialisti, ki vidijo v kulturi človeštva nadstavbo gospodarskih sil, bi morali po naliki priznati v materinstvu čuvstveno nadstavbo gonov, in kakor se kultura vzlic vsej svoje materialni zavisnosti vedno bolj sublimira, je je tudi materinstvo v teku vekov razvilo nad goni samice v zoološkem svetu ali v prvih čredah pračloveštva pomembne plasti plemenitejših čuvstev, iz katerih črpa človeštvo mnogo dragocenih vrednot. Uničite ta produkt čuvstvenega razvoja od primarnega živalskega nagona do pretresljivega občutja matere, ki je izgubila sina, pa zaprete vrelec, iz katerega dotekajo človeštvu višje čuvstvene vrednote, ki so bolj ali manj v zvezi s kompleksom materine ljubezni do otroka in otroka do matere. Če morete, zaprite ta svet v sebi; zagnite vse zavese v svoji notranjosti, ne spustite vase nobenega žarka ljubezni do drugega bitja — naj ostanejo samo goni, samo nižja čuvstva

USPAVANKA

in hladen razum, ki bo poznal zgolj dolžnosti do kolektiva in strah pred neizpolnjevanjem teh dolžnosti! Kakšno praz-

B. ZWIENER

PRVI SOPEK

no, brezbarvno življenje! Kakšen nesmišel je prav za prav, živeti v takem termit-skem kupu! Naj se na tej osnovi še tako razvijata tehnika in kolektivna civilizacija, življenje človeka bo barbarsko ubogo. Živel bo kakor kaznjeneč, ki mu je življenje večna ječa in smrt edina rešitev.

Na razvoj materinstva, na poplemenitenje nagonov v območju seksualnosti je vendarle znatno vplivalo krščanstvo, ki je prineslo vsemu človeštvu visoki etični zakon ljubezni do bližnjega. Ljubezen do bližnjega pa je samo nova varianta tistega skrivnostnega razmerja, ki se razvija med otrokom in materjo in ki si je skozi dolge rodove izgradilo nad primarnim gonom »nadstavbo višjih čustev«. Kolektiv, v katerem bi ne bilo

ljubezni do bližnjega, bi bil ljudem res ječa, zakaj samo ljubezen dviga in posvečuje, vodi k požrtvovalnosti in junastvu. In vir vsega je v materinstvu, v očetovstvu, v teh višjih, »kulturnejših« plasteh našega nagonskega, naravnega, biološkega obstoja.

Najsi ponujajo teoretiki človeškega termitstva ženski najširšo svobodo »fiziološke ljubezni« (v tem se ujemajo z jasnimi degeneriki meščanske družbe, ki jim je spolno uživanje najvišji življenjski smoter), dvomimo, da bi se hotela ženska kdaj odreči trpljenju in sladkosti svojega materinstva, trajni zvezi z bitji, ki so izšla iz njenega telesa, njene krvi. Kajti odrekla bi se visoki sreči, ki raste iz skrbi in trpljenja, ne pa iz varljivih omam trenutne naslade.

N A Š E P O M L A D I

IVO LAPAJNE

Maj je tretji, poslednji mesec meteorološke pomladi. Zelenje in cvetje, ki se je prva dva meseca tu pa tam še borilo z vremenskimi nepravilnostmi, se v maju bobotno razraste in preide v junju, prvem mesecu poletja, k nadaljnemu snovanju, zorenju in plodu.

Prav kakor zima¹ je tudi nastop pomladi v naši zemlji navezan na krajevne in splošne vremenske činitelje. V toplih zimskih dneh konec januarja se v večnem zelenju pomladi na skrajnem jugu Dalmacije in otokih skriva zreli južni sadež. Med tem, ko v zaledju države lega na zemljo sneg in razsaja hladna burja, se že odpirajo na obali Jadrana in otokih južneje od Splita modri cvetovi rožmarina, poganjajo dolge mladike oljk. V toplih februarjskih dneh se polagoma širi naša jadranska pomlad ob obali na sever. Začetek pomladi v notranjosti, kjer v nižinah vedno bolj gineva sneg, je duhteči rožmarin osvojil že vsa pri-sojna rebra našega Primorja.

Tudi v celinskem delu Jugoslavije ne nastopa pomlad povsod enako. Pri tem mislimo seveda na skrivnostni početek prebujenja klijočke podzemeljske sile, ki zdrami prvo zelenje in cvetje iz tal. V gozdnatih krajih, kjer

so pod varnim zavetjem listja nastavile nežne poganjke, pririne v toplih dneh že davno prej cela vrsta neučakanih cvetov pomladnih znanič iz zemlje, kljubujoč sneženi okolici že takrat, ko je izmed drevja komaj zgodnja vrsta vrbe pognala prve kosmate mačice.

Za pomladno rastje in cvetje so potrebni pred vsem trije važni činitelji:

Z JUŽNO DALMATINSKE OBALE IN OTOKOV se tihotapi pomlad že začetek februarja ob Jadrano navzgor

¹ Glej članek »Zime v Jugoslaviji«, Zis., knj. 17, str. 86.

zadostna svetloba, toplota in vlaga. Brez svetlobe bi ne bilo rastlinstva. Sonce nudi dovolj energije, ki je potrebna za razkrajanje ogljikovega dioksida, katerega listje odvzema zraku. S pomočjo klorofila presnavlja rastlina organske in anorganske snovi, stvarjajoč iz razkrajane ogljikove kisline sladkor in škrob, osnovo vsega pozemskega življenja. Rezerve iz prošlega leta zadostujejo za prve poganj-

daleč naokrog, iz še bolj suhe zemlje, dovajajo vlago v stebila in listje.

Topel pomladni dež presnavlja v obilni meri hranilne snovi v zemlji. Razkrajane mineralne snovi strujajo na površje, v topli pomladni kopeli se odene zemlja s pestro zeleno odejo. Rastlinsko zelenje je tako prva znanilka pomladi, prej ko človek in žival se zbudi priroda in napove prihod novega življenja.

Topli in suhi POMLADNI VETER FEN pobira naglo sneg v ravninah in gorah ter izvabi iz tal prve pomladne znanilke

ke, nadaljnje proizvajanje zavisi od jakosti pomladne sončne pripeke.

Sončna toplota poganja zelenje iz zemlje, pospešuje kemično presnavljanje. Mraz zadržuje rast, toplota pospešuje. Odtod umetno gojenje v cvetličnakih, da pričarajo zgodnje cvetje, zato zadržavanje rastlin na hladnem poleti, da zacveto čim kasneje jeseni.

Zelo pomembno je pomladno deževje. Več kot žival je rastlina navezana na vodo. Zemeljsko hrano porablja, presnovljeno v vodi. Korenine, steblo in listje prepaja voda, odkoder spet izločena izhlapeva v zrak. Če zmanjka vode, posebno v poletnih dneh, rastlina oveni, listje in stebila vise k zemlji. Le dež jih znova okrepi, koreninice črpajo vodo, razpredene

Jugoslavija je z navedenimi rastlinskimi pogoji zadostno preskrbljena. Ležeč na jugu Evrope in v bližini morja, prejema že na kraju zime vse blagodatni vzpenjajočega se pomladnega sonca. Morje zadostne svetlobe in toplote se izliva raz neba na našo zemljo, obilno pomladno deževje napaja prst. Da pa je naša pomlad tudi v zaledju razmeroma zgodnja, se moramo zahvaliti še četrtemu činitelju, toplemu južnozapadnemu vetru, tako zvanemu fenu². Kadarkoli nastopi ta, čitateljem

²) Prav vsestransko prikladnega izraza za nemški Föhn slovenščina res nima. V različnih knjigah sicer stoji »jug«, »južni veter«, »poldanski (-južni) veter«, »toplek« pravijo ob ščavnici — toda vsak južni veter, vsak toplek še ni Föhn (po znanstveni definiciji je F. različen od tistega vetra,

Kakor v ostalih gorskih dolinah, ozelene tudi v BOHINJSKEM KOTU listavci mnogo kasneje ko v nižinah

malo znani veter, gineva sneg tako naglo, da se po komaj minuli zimi naenkrat odene zemlja s pomladnim zelenjem.

ki se imenuje »scirocco« in Föhn ne prihaja vedno z juga. Tako n. pr. imenujejo v Grizoni ob gorenjem Renu veter od Bodenskega jezera (torej s severa!) Helterföhn! V navadnih knjigah morebiti zadostujejo navedeni izrazi; meteorolog F. Seidl pa se gotovo ni brez potrebe zatekel k nemščini: v »Geogr. vestnik« piše »féne«, da se izogne dvoumnosti.

Tudi v francoskih knjigah se piše foehn, ker je izraz »vent du midi« premalo precizen in ker se lat. beseda favonius v Galliji ni ohranila. (Pač pa živi pri drugih rom. narodih dalje: španski fagneso, retorom. favoin, favugn, italij. fognu, v Lombardiji fogn, v Abrucih fahugne = silovit veter s sodro ali babjím pšenom.)

Če se ne motim, razlikujejo nemški Svitarji »Föhn« od vetra Sunderluft (»južna sapa«). Tirolski in koroški Nemci uporabljajo slovensko izposojenko jauk, joug (jäch) iz »juge«.

V starovisokonemških rokopisih je fönno (iz lat. favonius) = vrtinčasti veter, fönna pa = zahodni veter, mokre; srednjevisokonemški fönne ima samo drugi pomen. I. Košťál.

All res nimamo slovenske besede za fen? Iraz je po Klugeju dialektičen po Švici in sosednih deželah: foen foe fy (tudi s pf);

Že začetek in konec evropske zime, večkrat celo sredi nje, zavlada namreč v delu našega ozračja določeno razmerje zračnega pritiska. Med Severnim morjem in Alpami leži nizek zračni pritisk, cela vrsta ciklonov, v katerih središče iz vseh strani struji zrak. Če se istočasno nad Sredozemskim morjem, severno Italijo ali Jadrantom pojavi visok zračni pritisk, tedaj se zgodi, da zaradi prepotrebnega ravnovesja v ozračju struji zrak preko Alp in naših Dinarških planin v zaledje. Fénovo vreme je tu.

D A L J E

E. Lilljeström: POGLED V NARAVO (lesorez)

staro nemško fönno - fönna v pomenu »mokrec, deževni veter, vrtinčasti veter, vihare, ki izvira iz latin. favonius (zahodnik, zapadnik, podsončnik, vedrnjak, zgornjak). Latinski naziv se je delno ohranil v ital. favonio, retoroman. favuogn, švicarsko-franc. foé foén. V Švici poznajo poleg tega južnonemško besedo Sunderluft, v Tirolih pa slovenski Jäch Joug..., Slovensčina ima za ta pojem: južni veter, jug, južna sapa. Za Tauwetter: jugalica, jugovina, redko juža, južje. V Dalmaciji dobiš za j. veter tudi izraz: jugo. Prof. F. Seidl rabi besedo fen, ker ima menda na umu švicarske vremenske razmere. A. Debejčak.

»Čapa kuest', čapa kuest'!«

V Zagorcu je vzkipelo in udari slabotnega Puljiza na vse kriplje s pestjo tam, kjer ga sonce ne greje, in reče:

»Drž' to! ter odide svojo pot.

Puljiz jo je bil pošteno izkupil. Ko so prišli njegovi ljudje, jim jame pripovedovati o tepežu, pa zaključil:

»Più val' un drž' to, ke čento čento čapa kuest'« (Več zaleže en drž' to kakor sto čapa kuest) — — —

Gospodar, Italijan, ukaže služkinji Hrvatici, naj gre v družinsko sobo po svečo v svečniku:

»Ljubice, porta mi quel moccolo del candelier dal tinello!«

Služkinja se vrne in javi, da je miš ogledala ostanek svečice:

»Šior paron, že venjú Zorzi, el ga manjá Nikoló del Kančelir!« (Jurček je pojedel Miklavža.) — — —

V prejšnjem stoletju so po uradih italijančevali. Poštarju v Zagorju se je primerilo, da je moral ravnateljstvu poslati poročilo v italijanščini, čeprav jezika ni obvladal. Stvar je bila taka. Marijan Lujic je imel dvokolnico, s katero je mezeg vozil pošto iz kraja v kraj. Ob koleri pa so se pisma razkuževala in se na treh mestih prevrtavala. Ko naj bi bila šla dvokolnica čez hrib T., strm in nevaren, se je prekucnila in razbila, mezeg pa si je nogu zlomil. O nezdodi je Lujic skrpupal tole izvestje:

Inklita Direzione delle poste
u Zadar.

Monte T...ka pasja vira. Koroca rotta, mula cota. Tre buži, tre rotti. M' no šaver ajente.

Marijan Lujic, moštro postale.

Sličan leporat (raport) je izdal v dobi, ko je v Dalmaciji še gospodovala Serenissima — beneška republika —, neki župnik. V njegovem selu je žena rodila dete pa umrla. Zalostni oče ni mogel v neznatni vasi dobiti mlekatke ženske, ki bi dojila novorojenca. Zato ga napotijo k župniku, da mu pomore otročiča spraviti v odgajališče, kjer bi mu ga za majhne denarje redili. Pop bi rad pomagal, aš kaj ko ne zna dosti več ko nič pisati Dantejeve govorice. Nazadnje se ojunaci in sestavi naslednje priporočilo:

Illustrissima e Reverendissima
Sinjora Direzione da Log: Komuni
in Z...

Essendo kvi nato un bambino, la di kul madre morl ed il padre essendo inabile ad alatarlo, si prega la dabenadžine di kvela Illustrissima e Reverendissima Sinjora Dire-

cione di ačetarlo nei Logi Komuni di Zara,
Don Džovani parokišimo.

Preden zaključim to poglavje, naj vam prepisem zdravniško spričevalo, ki ga je neki italijanski zdravnik v Istri 26. II. 1935 napisal tamkajšnjemu trgovcu, da bo mogel z njim priti do svojih pravic v Ljubljani. Imena sem moral izpustiti.

Zertificat

Gospot — — — ima 48° leto je trgovez oženjen ima štiri otroka.

Je bolan svaki menez u trebuk in je u tem leto slabo postal. Oče in mati od njega so bili zdravi. Imel je skerlatina in u vojški tifos. Je sapert na stoliza, voda pusca svaki dan u redu. Pije vino 1/2 litre in fajfa spagnolette 30 saki dan.

Spati ne more sutraj. Bolezen ga neha ko dobi sponta^{*)} ali se vrnejo saki menez. Od menez giugno sem ga boli glava kadar ga makne in ga ima vrletis in tema, je nervoso u posabi kar misli.

Temperatura 36, puls 80, jezik čista.

Bolan je na kamni clobelithiasis in arteriosklerosa

Se rekomandira da dela visite pri zdravnik in da gre u bagne ki so za ta boleza. Bolezen bo zdrav u menezih.

*) injekcijo

D A L J E

MISLI O MATERI

(A. D.)

Noben jezik nima dovolj globokih izrazov, dovolj pravičnih podob, dovolj živih prilastkov, da bi dopovedal, koliko občudovanja, hvaležnosti in nežnosti more vsebovati človeško srce nasproti njej, ki nam je dala življenje. Po vseh deželah in v vseh časih dobiš eno samo besedo, ki zna izraziti detinsko ljubezen, kratko besedico, nagonski klic, kakršnega dajejo iz grla — od zibelke do groba — vsa pokolenja in ki sam po sebi posnema večno poklonstvo človeškega stvora onemu človeškemu bitju, ki je najbližje božanstvu; Mati!

Henri Nicolle

Obilo čudes je v vesoljstvu; toda mojstrovina v stvarstvu je še vedno materina ljubezen.

E. Bersot

Katere so najlepše oči na svetu? To so tiste, ki so se prve srečale z našimi otroškimi pogledi; oči naših mamic.

Kjerkol' stoji srečno ognjišče, najdeš ob njem mater, ki pozablja sama sebe.

René Bazin

Mnoge besede se obrabijo; ena pa bo še živela, ko jo bo poslednji človek izgovoril na zadnji dan človeštva; mati.

Louis Mirault

DEKLICA S KOŠARO

VLADIMIR BARTOL

Sanjalo se mi je, da smo sedeli na gostilniškem vrtu. Bila nas je večja družba, znank in znancev, ki sem jih vse natančno videl in slišal. Košate veje kostanjev so se razprostirale nad nami, dan se je nagibal proti večeru in pihljalo je prijetno hladno.

Ne spominjam se več, o čem smo se pogovarjali. (Ko sem se zbudil, se mi je zdelo, da bi si z majhnim naporom mogel priklicati potek razgovora v zavest. Ali tega nisem storil in ves naš pogovor se je pogreznil v temo.)

Prav dobro pa vem še, da sem prav takrat z vsem ognjem nekaj dopovedoval svoji sosedu, ko je prišla deklica s košaro ponujat pečeno sadje. Zmotila me je sredi besede in nejevoljen sem odkimal z glavo. Nenadoma pa sem zagledal njen obraz; v njem je bilo nekaj, kar me je napotilo, da sem ji rekel: »Pridite pozneje!«

Videl sem še, kako je zibaje se odšla k sosednji mizi, drobna in tenka, napol še otrok, v cenenih pikčasti obleki s kratkimi rokavi. Tedaj sta me zdramila trkanje in rezki gospodinjin glas iz sna.

Vrgel sem odejo raz sebe in planil pokoncu. Glava mi je bila težka in v ušesih mi je šumelo. Ves sem bil še v spanju in sanjah in nekaj me je z vso silo vleklo vanje nazaj. Rad bi bil končal pogovor s svojo sosedo in potem kupil od deklice s košaro pečene sadja. Tako živo mi je bila še vsa pred očmi. Nikoli nisem bil videl njenega obraza razen v sanjah; ali če bi jo srečal na ulici, bi jo zagotovo spoznal.

★

Ozlovoljen sem se začel napravlјati. »Ko bi bila gospodinja počakala vsaj še nekaj minut«, sem mrmral vase. »Med tem bi bil končal debato s svojo sosedo in deklica s košaro bi se bila vrnila. Kupil bi bil nekaj sadja in jo vprašal, odkod prihaja...«

V mislih sem razpredal dalje nedosanjane sanje in poizkusil vse možnosti. Ali noben zaključek me ni zadovoljil. Sanje so ostale okrnjene in naj je bila fantazija še tako močna, deklice s košaro ni moela več oživeti.

Ta občutek okrnjenosti, nedovršenosti je bil, ki me je naravnost mučil. Seveda, gospodnji sem bil naročil, naj me zbudi

DR. VLADIMIR BARTOL

točno ob sedmih; ona je bila torej najmanj kriva, da nisem dosanjal svojih sanj, da se deklica s košaro ni mogla vrniti. Ali vsaj za dve, tri minute bi se bila lahko zamudila...

★

Šel sem po opravih, srečaval znance in se pogovarjal z njimi. Ali misli na deklico s košaro, ki se ni vrnila, se nisem mogel iznebiti. In še sredi dela sem čutil, da je nekje v meni nekaj, kar bi se bilo moralo pravilno zaključiti, ker pa je bilo sredi dogajanja pretrgano.

Tako je nemara pri srcu strastnemu šahistu, ki ga je sredi najbolj napete partije iztrgal nujen opravek. Šel je za njim in je moral igro zapustiti nedokončano. Toda njegove misli so še zmerom osredotočene pri njej. Neprestano razmišlja, kaj bi bil v tem ali onem primeru potegnil, kako bi se bil zavaroval in kako napadel. Ali nasprotnika, ki bi bil naredil resnično potezo, na katero bi bil mogel določeno in enkratno odgovoriti, ni nikjer več. Mednju sta se vrnili čas in prostor in ostale so mu samo prazne kombinacije.

Kaj je tisti zid, ki razdvaja deklico s košaro od mene?

★

»Prav za prav si bedak«, si pravim. »Preizkušeno sredstvo imaš, ob katerem se ti kakor vosek raztopijo že tako zapletene sanje. Čemu ti je Freudov ključ psihoanalize?«

Razkrojil sem sanje v njene sestavine. — Kaj pomeni deklica, s košaro, ki mi ponuja pečeno sadje? sem se vprašal. Popolnoma jasen simbol. Od nekoč se mi smehlja nova ljubezen... Ali prej moram še končati kontroverzno s svojo sosedo. Kdo bi tega ne razumel?

Smejal sem se. In to je vse? Sanje so razčrtovjene, sence preplašene...

★

Da, po predpostavkah nove metode. Ali ne v resnici. Deklica s košaro mi je ležala na duši kakor senca. Kamorkoli sem šel, karkoli sem delal, povsod sem čutil njeno vznemirjajočo bližino. Od nekoč bi se morala naenkrat prikazati, izpregovoriti vsaj besedo in me s tem razbremeniti. Ali kje naj jo najdem?

Obiskal sem znance, s katerimi sem v snu sedel na gostilniškem vrtu pod kostanji. Povedal sem jim, kaj se mi je sanjalo in kaj me tlačil. Čudili so se in se mi smehljali. Tedaj sem se šele prav zavedel, kako neznailne, preproste in vsakdanje so bile moje sanje. In vendar! Pogovora s svojo sosedo nisem končal in deklica s košaro se ni vrnila.

Bilo mi je kakor ljubimcu, ki so ga nepoklicani zmotili sredi objema. V njem kar kuha od jeze, vse se mu zdi narobe in na glavo postavljeno in najrajši bi skočil iz kože. Ali vse to mu ne pomaga, da bi mogel vzpostaviti prekinjeni čustveni nastroj.

Preneumno, da nisem učakal, da bi se bila deklica s košaro vrnila!

★

Nenadno se mi je zablislilo, da sem bil z razčlemba pogodil samo en, morda celo manj značilen pomen svojih sanj. Ali pa nimajo sanje navadno po več vzmeti?

Kako jasno mi je bilo sedaj! Gospodinji sem bil naročil, naj me zbudi točno ob sedmih. Imel sem nujen popravek, ki ga nisem smel zamuditi. Ponoči sem se bil vrnil pozno domov. Do dogovorjenega časa se torej nisem bil še dodobra prespal. Gospodinjin bližajoči se koraki, njeno trkanje, to dvoje je nemara sprožilo v meni sanjski kompleks. Situacija pod kostanji, razgovor, kontroverza z mojo sosedo — plod nekaterih sekund. In potem deklica s košaro, ki mi je prišla ponujat sadje in me je zmotila sredi besede. Gospodinja me je zdrabila, ko bi bil hotel še spat. Ali nujen popravek me je klical — deklica s košaro bi se morala vrniti. Saj sem ji bil tako naročil! Vendar bi bil verjetno preslišal trkanje, sanje bi bil dosanjal do konca, da me ni vzdramil rezki gospodinjin glas: »Vstanite! Ura je sedem.«

D A L J E

PREDHODNIK PISALNEGA STROJA

L. 1845, torej pred 90 leti, je francoski minister za trgovstvo in kmetijstvo podelil patent pesniku Nervalu za njegov izum »stereografa«, stroj z gibljivo abecedno vrsto. Nekateri trdijo, da tu ne gre za pisalnico, pač pa za aparat, s katerim naj bi se poenostavilo delo črkostavcu. Opis te priprave pa ni tako jasen in mašina sama morda nikoli ni bila izdelana. Zanimivo pa je, da je Gérard de Nerval, ki je po razuzdanem življenju zblaznel in se l. 1855 obesil, bil vsaj v domišljiji predhodnik iznajdbi hnotipa in monotipa — poleg dvanajsterice drugih, ki jih navaja A. Seyl v svoji knjigi o mehničnem stavku. (n).

PISMA

Angleži pišejo nekaj nad 78 pisem na leto in osebo. V Zedinjenih državah jih le 67. Za njima sledi Nova Zelandija s 66; Švica s 59,7; Nemčija s 55,9; Danska s 41,6; Avstrija s 38,2; Argentina s 37,2; Luksem-

burg s 34,6; Nizozemska s 31,1; Belgija z 29,4; Švedska 26,4; Francija 26,2; Norveška 20,5. Italija, Španija in Portugal spadajo med države, koder ne pride 20 pisem na prebivalca. Sem grede menda tudi nasledstvene države v Evropi — ali pa niso poslale podatkov švicarskemu izveščitelju. (n)

PREBIVALSTVO MOSKVE

Pred vojno je Moskva štela okrog 1 milijon 600.000 duš. Od l. 1913 do 1923 se je stanovništvo precej skrčilo spričo vojne in prekucijskih zmed. Na tisoče oseb je poiskalo drugod varnosti. Ko pa se je gospodarski in politični položaj izboljšal, je moskovsko prebivalstvo jelo zopet rasti. L. 1926 je preseglo številko 2.000.000. Potem je prišla petletka, industrijski razmah. L. 1931 je »bélokamennaja« Moskva imela 2.700.000 ljudi, lani pa 3.600.000.

ZAROTA ZOPER SVET

ESSAD BEG

N A D A L J E V A N J E

AVTORIZIRAN PREVOD

E K S E K U T O R J I

G
P
U

Kdo so bili in kakšnega pokolenja so bili neštivilni člani številnih Ček v Rusiji? Preteklost večina pokriva tema. Mnogi so bili tako rekoč kakor rojeni za čekiste.¹ Prišli so iz najrazličnejših razredov in ljudstev stare Rusije, bivši natakariji, orožniki in kmetje.² Vsi ti niso vedeli, kdo ve kaj o komunizmu in še manj o svetovni revoluciji, kateri so služili. Vsakdo izmed njih je prinesel v svoj poklic svoje navade, svojo temno dušo in svojo predstavo o terorju. Želja po ubijanju in omamljanju jim je bila skupna. V vsaki Čeki so imeli na razpolago kokain, heroin in alkohol,³ kajti za vsakega čekista, če ni bil navaden sadist, je prišel čas, ko ni mogel več ubijati ter je mogel le v omamljenosti izvrševati svoj poklic. Toda tudi to ni zaleгло. Le malo krvnikov je vztrajalo pri svojem delu do konca državljanske vojne. Mnogi so pozneje zboleli na posebni duševni bolnici na »krvavi psihozi«⁴. Umobolnice so se napolnile z bivšimi krvniki Čeke. Duševno življenje teh ljudi bo ostalo nerazumljivo, celo strankini voditelji so se jim čudili.

Prišli so iz vasi, mest, trgovin, naselbin in tovarn, prejeli so samokres in kokain ter so romali čez tedne, mesece ali leta v umobolnice. Le malokdo je imel toliko moči, da je pravočasno odložil svoj krvavi posel ter se vrnil v brezimno množico. Vlada je znala vsaditi vsakemu čekistu ponosno zavest koristnosti in nenadomestljivosti.

Kakor nekdat tako gledajo še danes bivši čekisti z omalovaževanjem na dru-

ge strankarske pristaše. Besede »mi stari čekisti«⁵ izgovarjajo vsi z velikim ponosom. Ob koncu svojega življenja čutijo, da jih obseva gloriola rešiteljev revolucije. Izvzemši krvnike se vsi ponašajo s svojimi dejanji. Krvniki so navadno molčeči in zatajujejo svojo preteklost, čeprav jim ne upa odreči noben komunist, noben sovjetski uradnik in sploh menda noben človek v sedanji Rusiji svojega najvišjega spoštovanja. Brez pretiravanja se more reči, da je pojm greha (ne zločina, ampak greha), ki ga danes v Rusiji z vso energijo preganjajo, pri tej kategoriji ljudi še zmerom močan. Seveda velja to le za čekiste z dežele, iz vasi in tovarniških naselbin. Intelektualni strankarji, bivši emigranti, teoretiki razrednega sovražstva ne poznajo tega čuvstva. Imena mnogih funkcionarjev terorja so danes še zaklenjena po arhivih Čeke. Samo slučajno, po spominih očividcev in po uradnih poročilih se je zvedelo nekaj o nekaterih krvnikih, čijih imena so znana. Imena velikih moskovskih krvnikov Pankratova, Mage i. dr. smo že omenili. V provinci pa so bila znana druga imena. V Harkovu je deloval mlad mož s pepelnatim obrazom in majhnimi, sivimi očmi po imenu Sajenko.⁶ On ni moril, temveč je žrtve virtuosno pretepel ter jim nato potegnili kožo z rok. Za usmrnitev je skrbel njegov pomočnik, mornar Edvard,⁶ ki je izvrševal svoj posel na poseben način. Spremil je žrtev v pisarno, ji ponudil cigareto ter se zabaval z njo. Smejal se je brezskrbno kot otrok ter se šalil. Ves čas je hodil po sobi sem in tja. Sredi pripovedovanja pa se je postavil za hrbet nič hudega sluteče žrtve. Bliskovito je segel po samokresu ter ustrelil žrtev v glavo. Šalo je nato nadaljeval v drugi sobi drugi žrtvi.

V Odesi je predsedoval Čeki črnolasi, pijani Georgijec Gimšvili.⁷ Kot predsednik seveda ni izvrševal krvniškega posla. Kadar pa je priredil svojim prijateljem kako svečanost, je nenadno med

¹ Bezsonov; »6 letnišnic in beg iz Sovške«. Pariz, Navarre 1930.

² Melgunov; »Rdeči teror«, str. 146.

³ Čekaa, »Arhiv soc rev.«

⁴ Nilostonski; istotam.

⁵ Prim. poročilo sester Rdečega križa iz Kijeva in Melgunov, str. 147.

⁶ Melgunov; istotam, str. 141.

⁶ Gl. Karelinovo poročilo.

⁷ Averbuch; »Čeka v Odesi«, Kišinjev 1929, str. 30.

pojedino poklical Čeko in ukazal: »Privedite tri najdebelejše sovražnike proletariata!« Poiskali so tri najdebelejše

aretirance, ki jih je nato v svoji pijani ekstazi ustrelil.

D A L J E

SMEJEMO SE, PA NE VEMO — ZAKAJ

TEZAVNA TEORIJA PREPROSTE ZADEVE

Julija Cezarja so nekoč vprašali, v čem je bistvo dobrega dovtipa. Odgovor je: »Zresnim se, cim bi si moral polagati račun o smehu — zato ga ne polagam!«. Problematika dovtipa pa je bila znana že antiki. Poskusi njenih filozofov, da bi podali teoretično razlago dovtipa, in njegovih učinkov, pa so se seveda izjalovili. Tem bolj pa so tedaj znali dovtipa delati, kakor je veselje do smeha dozdevno naravna lastnost človeka, odkar misleči in čuteči človek sploh živi.

Kdaj je človek napravil prvi dovtip, se ne da ugotoviti, nasprotno pa lahko sklepamo iz spisov starih časov in današnjih dovtipov primitivnih ljudstev, da je bila »tehnika« dovtipa v vseh časih in pri vseh ljudstvih načelno prilično ista. Tako je razpolagal najznamenitejši pisatelj komedij starega veka, Aristofanes, že z vsemi oblikami dovtipa, od dobrodušnega humorja do jedke ironije in strupenega po-

roga. V njegovih delih najdemo vse polno šegavih preobračanj besed, hipnih spodrskov od veličastnega v smešno, nepricakovanih obratov — torej v bistvu isto tehniko dovtipa kakor danes.

To k zgodovini dovtipa. A sedaj spet k vprašanju: kaj je dober dovtip? Med velikimi filozofi zadnjih stoletij skoraj ni nobenega, ki bi ob priliki ne poskusil pojasniti to vprašanje. Kant, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche in nešteti drugi so se trudili z njim, čeprav z zelo različnim uspehom in čisto v čudni obliki. Če imenuje jedki Schopenhauer dovtip »paradokšno subsumpcijo nekega pojava pod heterogenim pojmom« ali če pravi Hegel, da je »komičnost izraz splošnega bistva na sebi«, tedaj si celo filozofsko izsolani možje ne morejo o stvari napraviti jasne predstave. Imamo seveda tudi zelo dobre in posrečene filozofske opredelitve dovtipa, a večina med njimi se nanaša vsakokrat na povsem določeno dovtipno vrsto.

KOSTANJEVO CVETJE

Smejemo se torej dovtipu, a ne moremo s splošno veljavnostjo povedati, zakaj se prav za prav smejemo.

Običajno mislimo, da spoznamo dovtip ne po njegovih znanstvenih znakih, temveč po njegovem učinku na misličeve smeja. A tako preprosta ta stvar ni, kajti smejemo se vendar tudi mnogim stvarim, ki sploh niso »dovtipne«. Najbolje si to reč ponazorimo s primeri. N. pr.: Neki možakar stopi v prodajalno perila: »Rad bi spodnje perilo.« Prodajalka: »Dolgo?« Odgovor: »Kako? Saj si ga vendar ne mislim izposoditi, temveč ga hočem kupiti!« Tehnika takšnih dovtipov temelji na dvoumih besedah, pri katerih se pomen nepričakovano sprelevi, tako da misel preide v drugo področje. Različna miselna uporaba iste besede ima tedaj komične učinke. In temu se prilaga neka Schopenhauerjeva definicija, ki pravi: »Dovtip nastane, če istovetimo dva različna realna objekta po enotnosti pojma, ki obsega oboje.«

Drug primer: Dva znanca se srečata in eden pravi: »Vsako leto se enkrat okopljem, pa naj mi je to potrebno ali ne.« Tudi tu se prvotna misel (»čistoča«) hipoma preloži in s tem nastane komični učinek. Freud, ki se je obširno bavil s problemom dovtipa, imenuje to vrsto dovtipne tehnike »premik«, Bergson pa »transpozicijo«. Preskok miselne niti nas za trenutek preseneti, v bliskovitem sledju presenečenja in doumevanja tiči učinek dovtipa ali takšni s slabo »poanto« ostanejo kakšne druge pripomočke, že znani dov-

tipi ali takšni s slabo »poanto« ostanejo zato brez učinka, saj nas ne morejo več presenetiti.

Tehnika dovtipa je zelo mnogovrstna — tudi brez vsake dvoumnosti ali preobrnitve besed. Če o dolgobradem človeku trdijo, da ne more zaspati, ker mora vedno premišljati, da-li naj da brado pod odejo ali nad njo, učinkuje tu poleg nesmiselne domisli predvsem presenetljiva zveza med tako različnimi stvarmi, kakor sta »dolga brada« in »nemožnost spanja«. O tem pravi spet Kant: »Dovtip veže heterogene predstave, ki so po zakonu domišljavosti često daleč narazen.«

Stari izrek pravi: »Če bi se nikoli ne rodili, bi bilo to najbolje za umrljive ljudi.« Nekdo je dostavil: »A med 100.000 ljudi se primeri to komaj enemu.« Učinek tega dovtipa temelji na izrazitem nesmislu drugega stavka, ki je izrečen s tolikšno važnostjo in ki rabi samo za to, da odkrije nesmisel prvega stavka.

Naslednji izrek, ki bi ga Freud uvrstil pod »opis z nasprotjem«, izvira od Heineja: »Ta ženska sliči v mnogih pogledih Veneri; je izredno stara in nima isto tako zob.« Takšna duhovita predstava neke stvari (grdote) z navideznim skladjem z njenim nasprotjem (lepoto) meji že na ironijo, ki ne spada več med prave dovtype. In če pravi Nietzsche: »Dovtip je epigram na smrt nekega čustva.« se prilaga ta izrek pač čisto določeni obliki dovtipa, namreč norčevanju in ironiziranju samega sebe, svojih lastnih čustev. Fig.

MATERINSKA LJUBEZEN PRI KUNCIH

Strah pred kačami, pravijo, je živalim prirojen. Neki ameriški opazovalec pa sporoča zgodnico, ki kaže, da to mnenje ne drži popolnoma. Mlad kuncec se je oddaljil malo od matere in je hipoma stal pred kačo. Brez strahu je šel proti njej. Kača se je vrgla takoj nanj in se ga ovila, a v istem trenuku je planila tudi že kunčja mati na kačo in jo začela obdelovati s krepkimi brčami. Kača je morala svojo žrtev izpustiti in pobegniti.

VELIKAN IZ BUSIRJA

Zdravnik dr. Fuchs je pred Dunajsko zdravniško družbo poročal o pravem velikanu, ki ga je videl v Buširju v Perziji. Ta mož je do svojega devetega leta rasel povsem normalno, potem pa je začel strašno rasti, dokler ni dosegel velikosti 3.20 m in teže 200 kg! Glava mu je tako velika in težka, da je ne more držati pokonci, temveč mu počiva s podbradkom vedno na prsih. Velikan zavoljo svoje teže sploh ne more ne stati ne hoditi. Duševno pa je povsem normalen. Glava mu je dvakrat večja od normalne glave.

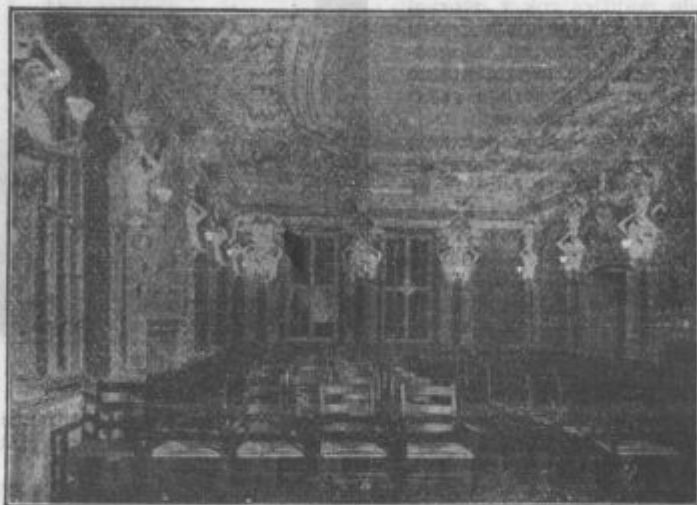
W. Gliese: »MATERI SE MUDI«

PROSTOR IN RAZSVETLJAVA

Danes je v zatonu doba, v kateri so oblikovali arhitekti vnanjost in notranjost stavb le z ozirom na dnevno svetlobo. Ker se arhitekt ni brigal za razsvetljavo, je imel pač tehnik lahek posel. Danes, ko sta si v zavesti skupnega smotra: tehnične in estetične dovršenosti, podala tehnik in arhitekt roke, je zrastle za oba novo poprišče delavnosti.

poljubno oblikovano »oblogo« iz opalnega stekla ter ji obenem bistveno preoblikovati vnanji videz; moremo jo celo akriti v arhitekturi sami. Izmed mnogih poti v tej smeri, si oglejmo v naslednjem le nekatere.

Sodno dvorano grada Köpenick pri Berlinu, ki jo na stropu in stenah obdaja bujni ornamentalni okras, so dolga leta razsvetljevali lestenci za sveče. Te so pozneje

Sl. 1.

Pri razsvetljavi, ki naj pomaga in služi koristnemu delu, sta v ospredju sicer še vedno neizpodbitno dobra izdelava in gospodarnost. Tu se mora omejiti lepota na dopadljive oblike obseval, svetilkinih zaslonov ter svetlobo razpršujočih sredstev.

Vse drugačne naloge nastanejo pri razsvetljavi prostorov, ki so odlikovani po izrazitem arhitektonskem slogu ali pa naj tega s pomočjo razsvetljave šele dobe. Obstoječemu slogu se bo treba seve kar najbolj prilagoditi. Tudi tedaj, ko naj razsvetljava arhitektonsko oblikuje prostor, bo treba tehtno premisliti vsak posamezen slučaj.

Prej smo si nalogo glede prilagoditve luči obstoječemu slogu zelo olajšali ter smo na primer gotsko cerkev opremili z lestenci, ki so bili izdelani v istem slogu ali pri že obstoječih lestencih zamenjali sveče s slično oblikovanimi električnimi svečami ali celo z žarnicami. Pri tem smo pozabili, da v dobi svečne razsvetljave ni bilo mogoče razsvetliti velikega prostora drugače. Le z velikim številom sveč smo lahko dosegli vsaj kolikor toliko zadovoljivo osvetlitev. Pri električni razsvetljavi, kjer ima ena sama žarnica ogromno svetilnost, stara načela ne veljajo več. Saj moremo žarnico, da nam ne bo jemala vida, vdelati v

nadomestili ogromni plinski lestenci. Končno pa se je moral še plin umakniti elektriki. Pri tem je nastal nemajhen pro-

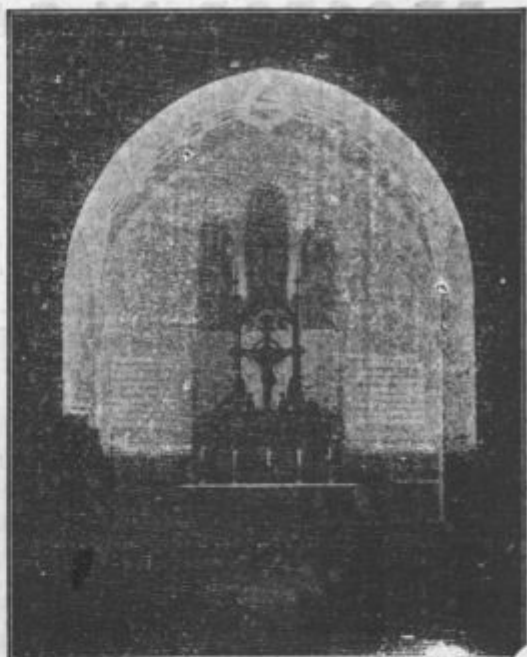

Sl. 2.

blem, ki se je glasil: na kakšen način bi učinkovala električna razsvetljava estetsko neoporečno? Rešitev problema je bila zelo enostavna, ker je ležala na ravnici. Vzdušje stene se vrste namreč v dvorani figure, ki so že dolga leta zaman iztezavale prazne roke. Ideja, da bi bilo sedaj kazno stisniti v vsako roko primerno svetilo, je bila izvrstna ter se je dobro obnesla. Da ne bi žarnice slepile in da ne bi njihova oblika motila, so jih vdelali v zgoraj odprte, bakljam podobne zaslonne iz opalnega stekla. Propustnost opalnega stekla je majhna, zato se večina svetlobe odbija na stropu. Ker je bila množica rok v dvorani precejšnja, ni bilo treba več nadomestiti plinskih lestencev z električnimi. Mogočnega vtisa, ki ga posreduje ornamentalno okrasje na stropu, ne zmanjšujejo sedaj več v arhitekturo vrinjeni lestenci.

Poleg svetil iz opalnega stekla poznamo še žarnice, ki jih neposredno obdaja belo pokoščeno steklo. Ker so le-te oblikovane v podolgovatih ali okroglih cevkah, jih moremo sestaviti v poljubne oblike. Z njimi moremo ali slediti obstoječi arhitekturi ali pa jo ornamentalno okrasiti. Kako, nam lepo pojasnjuje naša slika (sl. 2), kjer vidimo prodajalno draguljarja, ki nosi na stropu razsvetljene ornamente. Ker izražajo z oblikami pravokotnika in kroga simbolno zvezo z oblikami draguljarskih izdelkov, so precej mikaven okras.

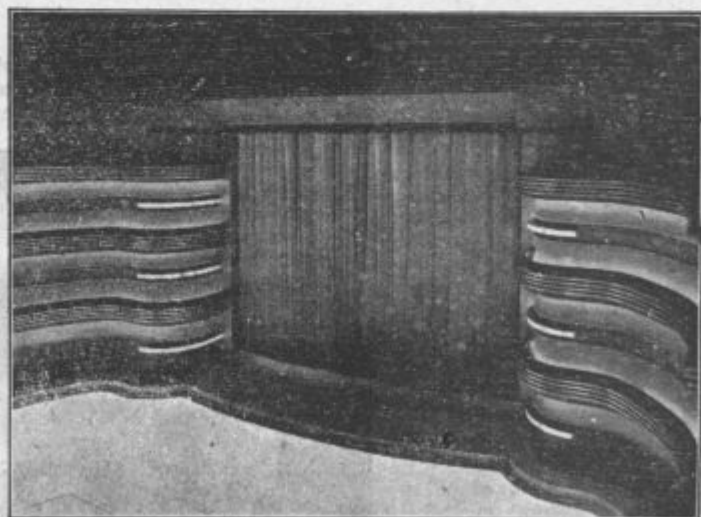
Dasi z lučjo ne moremo zvečati in zboljšati arhitekturo prostora, more vendarle dobro zamišljena razsvetljava bistveno po-

Sl. 3.

zveča le dojemljivosti arhitekture, ampak bistveno poudarja simbolno plat umetnine altarja.

Popolno vzajemnost med lučjo in arhi-

Sl. 4.

udariti že obstoječo arhitekturo. Posredno moremo oblikovati z lučjo le na ta način, da z njo nekatere dele prostora močno poudarimo; pri čemer dajejo slabo razsvetljeni deli potreben kontrast. Lepa primera je z skritimi električnimi žarnicami razsvetljen altar (sl. 3). Taka razsvetljava ne

tekturo nam posreduje slika zvočnega kinematografa (sl. 4). Njegove stene je izoblikoval arhitekt tako, da je v njih skrili žarnice. Mir in monotonost tako dobljene razsvetljave pa je učinkovito prekinil z loki, ki jih je namestil na obeh straneh odra. Tudi tu preprečuje slepitev opalno steklo.

Poglavje zase je razsvetljava na prostem. Da mora reklamna razsvetljava, če naj z nepremagljivo silo zagrabí mirnega šetalca, kričati, se nam zdi umljivo, čeprav je ta način razsvetljave neestetski. Saj reklamna razsvetljava ne izmaliči le arhitekturo, ona škoduje tudi očem in živcem. Ista trditev pa ne velja ali bi vsaj ne smela veljati pri ulični razsvetljavi, kjer moremo marsikje še vedno opaziti

arhitektonsko dovršene stebre, podstavke in nosilce električne luči, ki ponoči povsem izginejo v lastni senci, ker njihova luč šetalca bolj biča ko najbolj kričeča reklama.

Iz opisanih primerov moremo razbrati, da nudi tehnika arhitektu danes vsa sredstva za estetsko učinkujočo in zdravju neškodljivo razsvetljavo. (tma)

IZ LITERARNEGA SVETA

JEAN MARTEAU

Mladi švicarski pripovednik, čigar roman »Ivoire ou corne« je pred malo meseci izdal Corrèa v Parizu, se je rodil v Zenevi 4. aprila 1903 znamenitemu gospodarju H. Martineauju. Dovršil je doktorsko disertacijo juridične vsebine, ki sega v filozofijo: »Lastnina v Platonovih Zakonih in v pozitivnem pravu«. Po dveletnem bivanju v Parizu se je nastanil v rodnem mestu, kjer sodeluje pri romanskih in ale-manskih obzornikih.

Léon Savary poudarja pri njem dve potozi: bistrost duha, ki vse takoj razume, redek pojav pri francoskih švicarjih, ki so globoki navadno le v ozkem področju; drugič pa dar hudomušnega opazovanja.

Priskakaje je napisal presenetljivi roman »Slonova kost ali rog«, čigar naslov je posnet iz Odiseje: »In modra Penelopa mu odvrne: — Tujec, sanje se dajo seveda težko razlagati in vse se ljudem ne uresničuje. Sanje prihajajo skozi dvojna vrata, ena rožena, druga pa slonokostena. Katere prihajajo iz dobro obdelane slonove kosti, varajo z lažnimi besedami, ki se ne obistinijo; tiste pa, ki prihajajo skozi vrata od oglašene roževine, govorijo resnico ljudem, kateri jih vidijo.«

S tem nas je pisec opozoril na veliki pomen, ki ga imajo v tem romanu sanje. Zasnoval ga je ob čitanju Theaiteta, kjer Sokrat izjavlja, da ni razločka med snom in resnico... Še danes onirologija (tolmačenje sanj) ne dela drugega, kakor da ugotavlja stike med sanjami in zavestnim življenjem. Pri Platonu srečamo torej že misel, tako priljubljeno mnogim današnjim filozofom.

Marteau ni zapadel v freudizem, ki do stokrat postavlja papirnate gradove, šibke in rušljive, kakor je to razložil dr. A. Šerko v znani knjižici Niskovne zadruge. Mladi švicar se ne da kar tako zapeljati kakemu slepilu, češ, pamet je boljša ko žamet. Iz mamljive teorije si je izbral nekaj drobcev, ki so oživili njegov zamislek, in zgradil je roman. Dandanes je to zasluga, če kar preprosto pripoveduješ: saj je toliko romanopiscev, ki uganjajo

apologetiko, eksperimentalno dušeslovje, narodno gospodarstvo. Marteau pa je zgolj pripovednik, in sicer Voltaireovega ali Proustovega kova.

Vsebinska? Težko jo je na kratko posneti. Višji francoski častnik piše dnevnik, namenjen nekemu prijatelju, pripoveduje o mladostnih dneh tovariša Simona Chalaisa. To je pretveza avtorju, da slastno proučuje šege velikih meščanov v Charlebourghu (Reimsu). Edino pokojni kardinal Langénieux je zgodovinska oseba, druge so plod njegove domišljije. Chalais nam je skraja zoprni, a ko čitamo njegov zapis sanj, sanj, ki ga preganjajo, ga vodijo, ga vladajo, nam postane umljiv.

Vso knjigo preveva krilata lahkota, ki človeka takoj osvobje. D.

W. Winzer: ZA KOPRENO

K. S. Š A N D A N

»Zisovci« že poznajo tega publicista, saj so lani ob koncu aprila mogli čitati na tem mestu poročilo o njem in prevod iz knjige »Bilan moral de l'Europe«. Isti ravnatelj pariških dnevnikov »Le Danubien« in »Les Balkans« je ob koncu oktobra 1934

izdal knjigo: K. S. Chandan »La Paix Européenne, la Hongrie et les attentats«, st. 306. Založnik »Le Danubien«, 3 Rue de l'Arc-de-Triomphe — Paris. Cena 15 fr. Naslovna stran nosi zemeljsko oblo, na kateri curlja kri iz Budapešte po Jugoslaviji. Temperamentni g. Sandan prikazuje svetu položaj v Evropi, osvetljuje dogodke po ogabnem zločinu v Marseilleu. Očrtal je papeževo sovražno stališče nasproti močni Jugoslaviji. Nad polovico knjige pa je posvečene delu in življenju viteškega kralja Aleksandra I. Zedintelja. Nam ta knjiga ne prinaša kdove kaj novega, pač pa nas zadovoljuje ljubezen, s katero ta Bolgar zastopa jugoslovansko stališče. Reklama za nas je še vedno potrebna, saj Jugoslavija je še zmeraj premalo poznana. Mar nisem dobili te dni pisma iz Portugalske, kjer stoji naslov: Serbia?!

Letos je ista založba objavila Istega Sandana delo: »Le Terrorisme devant la Société des Nations«, str. 300. Posvečeno je P. Lavalu, francoskemu ministru vnanjih zadev, v zahvalo za pravično obrambo naše stvari pred Društvom narodov in z upanjem, da se krivda nad zločejstvom popolnoma dožene, krivce za zadene primerna kazen.

Z isto ljubeznijo kakor v prejšnji knjigi riše položaj Jugoslavije, ki jo naziva

»mon pays«, in razgalja madžarske spletke. Omočitev ženevske institucije glede jugoslovanske pritožbe imenuje simple et cruelle comédie, pri kateri ostanejo stroški in breme Jugoslaviji (269). Bolj nego kdorkoli pri nas je poudaril, koliko so v Zenevi prizanašali Madžarom in tudi Italiji. Zaključuje pa z idejo, da naj bi bil grob Viteškega kralja sveti kamen, ki bo storil konec mednarodnemu nasilju.

Za bodočega zgodovinarja bosta obe knjigi pripravni, saj vsebujeta marsikak političen dokument, nanizan na pravo mesto.

Opozoriti moram na neenotnost v pisanju naslov imen. Največkrat so prenesena v francosko izreko, pa ne redno in vedno: Perchetz in Percec, Poussta in Pusta, Djelekovatz, a Koprivnica, Frankovtzi, toda Vinkovec.

Najslabši princip je pa ta, da se v eni in isti besedi mešata obe načeli: Krassojevitch (j bo tujec čital za Ž!), Jovanovitch. Iste napake vidiš v tedniku France les Balkans: Reljkovitch, Nemanja, Nemanjitch, Matavouj, Marjanovitch, toda Lioubliana.

S sličnim predmetom se bavi Charles Reber »Terrorisme et Diplomatie« (La Technique du livre, 27bis, rue du Moulin-Vert, Paris 14e), izhajajoč od atentata v Marseilleu. Pisec kaže na nevarnosti za Evropo, dokler se ne uženejo politični poklicni morilci.

A. Debeljak

ZEMLJA IZ LETALOVE PERSPEKTIVE

Kdor se je že vozil v letalu, bo vedel, kako nenavadni pogledi se odpirajo človeku iz velikih visotin na zemljo. Tudi starejšim letalcem ta svet nikoli ne postane enoličen. Zmerom doživljajo kaka nova presenečenja. Nedavno sta pilota nekega potniškega letala opazovala mavrico, ki ni bila pisani lok, kakor ga vidimo z zemlje, ampak cela ploškev barvastih kolobarjev, na kateri se je v sredini zrealiko letalo, kakor da bi odsevalo na močnem zrealu.

ZA BOLJŠI ČEBELJI ZAROD

Na čebele ima človek med vsemi domačimi živalmi najmanjši vpliv. Edina vez med njimi in čebelo je panj. Roj divjih čebel, ki se naseli v njem, opravija prav tako vestno svoj posel, kakor da bi bil že zdavnaj udomačen nanj. In prav tako roj, ki je pobegnil iz panja in se nasell v votlem drevesu, na svobodi ne spremeni načina življenja. O smotrni reji čebel bo mogoče govoriti prav za prav šele tedaj, ko bo mogoče vplivati tudi na potomstvo. Mnogi znanstveni zavodi delajo v tej smeri že poskuse z umetnim oplojevanjem matic. Ako se ta eksperiment posreči, bo mogoče s smotno odbiro vrst vzrediti čebelji zarod, ki bo omogočil čebelorejcu dokaj večji pridelek medu v panju.

Č L O V E K I N D O M

NEKDAJ PREDALNIK — DANES KOMODA

Ali smo že pozabili nanj, namreč na predalnik (šublakosten), ali kratko »šublak«? V spalnici naše babice je stal in veljal za odličnjaka med ostalo sobno opremo. Bil je sicer iz mehkega lesa, toda prevlečen s svetlim orehovim furnirjem. Imel je štiri ali pet prostornih, skrivnostni polnih predalov, in sicer je bil zgornji razdeljen v dva. V teh dveh je hranila babica tiste predmete, ki jih je večkrat potrebovala. V enem je imela lepo in umetno vezane molitvenike, nekateri v usnju in z zlato obrezo, dalje rokavice, šerpe, čipke, pentlje, zlatni-

no, in dokumente, srečke in loterijske listke in različna načeta ročna dela. V drugih je imela perilo lepo oprano, zlikano in zravnano. V spodnjem pa zimsko perilo in volnene predmete. Iz vsakega predala je zadišalo drugače, kadar ga je odprla. Iz zgornjih dveh po melisi, vrtnicah, oranžah in limonah, iz srednjih dveh po kutinah in sivki, iz spodnjega pa po kafri. Kadar je temeljito pospravljala in zračila po svojih predalih, tedaj so se vsi ti duhovi strnili v en sam opojen vonj, ki je poinil vso babičino sobo.

Na zgornji plošči babičinega »šublada« je bila pravcata razstava vseh mogočih dragocenih in cenjenih predmetov. Na sredini je stalo razpele, na vsaki strani tega pa na eni kipec Matere božje, na drugi kipec sv. Jožefa, in sicer pod steklenim zvoncem (»šturcem«). Poleg tega so stali

tam še različni svečniki, iz medenine pa tudi iz svetlikastega stekla, ki so služili za razsvetljavo ob procesijah. Dalje različni spominčki z božjih poti, budilka in še druge male urice, v posebnem moštranci podobnem nastavku pa dedova srebrna žepna ura. Vse mogoče tiktakanje in nihanje je zvenelo od njih. In še so bile na plošči razne fotografije v malih okvirjih in albumih, vaze s suhim cvetjem in še več drugih različnih predmetov. Vsa plošča, pogrnjena s kvačkanim prtom, je bila polna takega drobiža. In morda so bili prav ti isti nešteti predmeti, ki so zavzemali vso ploščo in dali toliko sitnega prestavljanja pri pospravljanju, da se je nam mladim zdelo pametneje odstraniti predalnik iz prometa, čeprav je bil zaradi svoje notranje razporedbe bolj priročen za perilo, kakor visoka omara s policami za perilo.

Treba je bilo priti polagoma po ovinkih in dolgih letih do spoznanja, da na plošči predalnika ni treba nikake navlake in da je prav brez te šele lep. Našim babicam bi se zdelo čisto nemogoče, da bi na predalniku v spalnici etala morda le ena sama vaza s svežim cvetjem, kakor je to dandanes na »komodi« moderne dame, ki je spoznala, da je ta idealne praktičen del opreme njene spalnice, ki ga ne more pogrešati več za vse neštete predmete, ki jih diktira moda

— 11

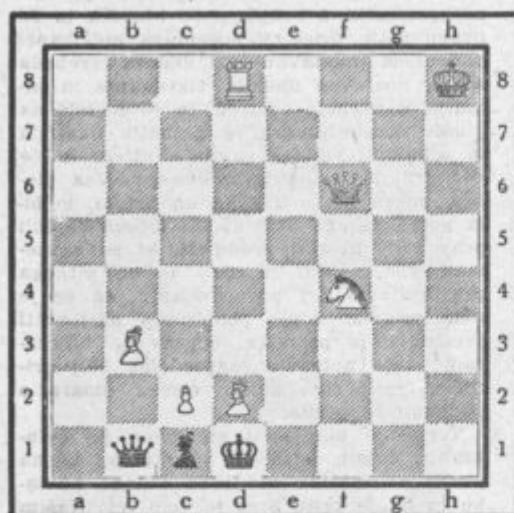
El. Urbahn: ELZA SE KUJA (lesorez)

ZA BISTRE GLAVE

PROBLEM 119

A. White (1920)

Mat v dveh potezah

PARTIJA Z MOSKOVSKEGA TURNIRJA

Borba obeh prvakov

Sicilijanska partija, igrana v XVIII. kolu v Moskvi

Beli: Botvinnik

Črni: Flohr

1. e2—e4	c7—c5
2. Sg1—f3	Sb8—c6
3. d2—d4	e5×d4
4. Sf3×d4	Sg8—f6
5. Sb1—c3	a7—a6
6. Sd4×e6	d7×c6
7. Dd1×d8+	Kf8×d8
8. Le1—f4	Kd8—e8
9. f2—f3	Lc8—e6
10. a2—a4	a6—a5
11. Sc3—e2	Le6—c4
12. 0—0	e7—e6
13. Se2—d4	Lc4×f1
14. Th1×f1	Sf6—d7
15. Lf4—e3	Lf8—c5
16. Tf1—f2	Ke8—e7
17. Tf2—d2	Th8—d8
18. c2—c3	Ke7—e8
19. b2—b3	Lc5—b6
20. Le3—g5	Sd7—f6
21. Lg5—h4	Lb6—c7
22. Lh4—g3	Lc7×g3
23. h2×g3	Ke8—e7
24. g3—g4	h7—h6
25. Sd4—e2	Td8×d2
26. Td1×d2	Sf6—d7
27. Sc2—e3	Sd7—c5

Remis.

Rešitev problema 118

1. Lf2—c5! Prisilna poteza.

239

Kdaj je umrl?

Neki rimski vojščak se je rodil l. 20. pred našim štetjem in je umrl na 40. obletnico svojega rojstnega dne. V katerem letu je tedaj umrl?

240

Granatni drobec brez moči

Med svetovno vojno se je baje večkrat zgodilo, da so se granate razpočile že v zraku pred udarom na tla. Pri tem je padel ta ali oni drobec kakor kamen na zemljo in ga je bilo mogoče ujeti z roko brez vsake škode. Kako bi si to razlagali?

241

Cowboyska

Na Divjem zapadu sta dva razbojnika z modernima vojaškima puškama pričakala nekega jezdec in ustrelila iz večje daljave nanj. Oddala sta vsak po en strel, a jezdec je zadela samo ena krogla in ga težko ranila. Preden je padel, je zagledal, kako se je ena puška zabliskala, in istočasno je zaslišal pok. Razbojnika očitno nista bila istočasno ustrelila, kajti blisk in pok nista mogla izvirati iz iste puške. Iz katere puške ga je zadela krogla?

242

Kakšen pomen ima apno?

Premog, ki ga prevažajo v odprtem vagonu, poškrbijo z apnom. Zakaj?

Rešitev k št. 235

(Sreča in kocke)

A bi naslednji krat lahko dobil ali izgubil, verjetnost je torej 1:1. Če bi izgubil, bi naslednji krat spet lahko dobil ali izgubil. Pri štirih možnih primerih so trije za A ugodni, za B le eden. Pravilna razdelitev bi bila torej: A 15 zlatnikov, B pa 5.

Rešitev k št. 236

(Pametnemu ne gre nič v izgubo)

Mož je bil sodar, les je bil za srednji obroč prekratek, pač pa po majhni okrajšavi zadosten za stranski obroč.

Rešitev k št. 237

(Kazalca na uri)

Dvanajstkrat.

Rešitev k št. 238

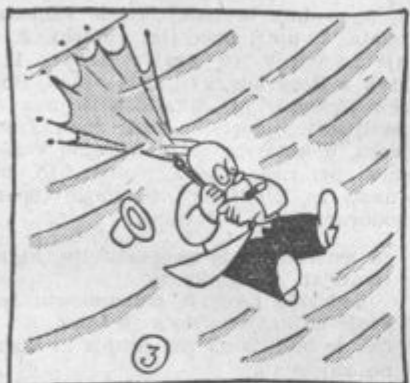
(Računska naloga)

Prvega blaga so prodali 38%, m, drugega pa 5%, m.

Copyright P. I. B. Box & Copenhagen

ADAMSON SI KUPI DEZNIK

TRIP TRAP

NEDELJSKI LOVEC V DZUNGLI

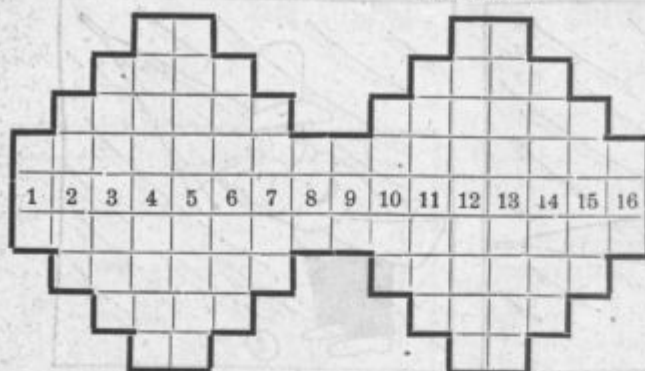
TRIP TRAP

HLADNOKRVNOST

Križaljka z obratnicami

Crassus

deluje pri »Figuru« (vsebuje predlog »von«), 5. zvalnik latinske besede »animus« + ženska v Vodnikovem »Vršac«, 6. toda teleta, 7. umrl bom (lat., obire), 8. organ vida, 9. fonetično ime starolatinske boginje Larentije, 10 kraj v Sahari, 11. protivni veznik + tajnik bolgarskega poslatništva v Beogradu v l. 1924—1933, Boris — (v roditelju), 12. šel bi (latinsko) + smirek (franc.), 13. nikalnica + zna + hrvatsko pevsko društvo, obenem rastlina: smilj(ka), imortelka, 14. znan francoski ilustrator + priimek švicarskega romanopisca, o katerem je pred vojno v Slovanu razpravljala dr. A. Ogris (ista beseda pomeni pri nas: narod, pleme), 15. nemški pesnik Paul — (zveni podobno ko nemški naziv za Rimljana), 16. dajte (špansko).

Vse vrste, pokončne in vodoravne, so obratnice.

RESITEV »IZVESKA« V ŠT. 19

eje, cel, Nee, arg, Goa, Eon, lac, Eve.
— E. C. Nagele, Elegance.

A NEK D O T E

Tudi pomoč

Nemški pisatelj Seume (1763—1810) je bil tudi med onimi žrtvami, ki jih je hesenski vojni knez — obenem s tujci — kovil po deželi in pošiljal kot vojake na pomoč Angležem, ki so bili takrat v vojni z Ameriko.

Pisatelj omenja to žalostno dobo v enem svojih spisov s temi besedami:

— To je bilo l. 1781, torej takrat, ko sem jaz pomagal Angležem izgubiti Ameriko!

Dva sta brez moči

Bernard Shaw je bil nekoč v londonskem gledališču, kjer so pravkar igrali njegovo stvar. Vse je navdušeno ploskalo, le njegov sosod, edini med množico, je žvižgal na vse pretege. Shaw se je obrnil proti njemu in vprašal:

— Oprostite, gospod, kako pa vpliva ta moja drama na vas?

— Strašno slabo, je odgovoril razočarani gledalec.

— Vidite, tudi name tako. Toda kaj hočeva sama proti tej množici ljudi, ki hoče ploskati za vsako ceno.

Majhen komad

Slavni poljski muzik Frederic Chopin (1810—1849) je bil nekoč pri odlični dami iz francoske družbe. Po jedi ga je gospodinja prosila naj bi sedel za klavir in zaigral nekaj komadov. Veliki glasbenik se

Vodoravno: 1. protivni veznik, 2—8 abesinski neguš, 9—12 vred, hernia (v roditelju), 13 do 16 Levstikova ali dolenska oblika za »ni-ma«.

Pokonci: 1. vrata, morska ožina (arabsko-perzijsko, v mnogih zemljepisnih imenih), 2. oseba v pesmi »Naprej ali nazaj?« (Medved, Poezije II, 1914), 3. sekirice + zvok, glas, 4. nikalnica + priimek francoskega novinarja, ki so-

je zmerom jezil na gostitelje, ki so tako izrabljali umetnike.

Sedel je torej k instrumentu in izbral svoje najkrajše delo s 16 takti. Ko je končal, je bila dama vsa ocpuja in komaj slšno zajecjajala:

— Toda, moj dragi Chopin, tako majhen komad?

— Prav imate, milostiva, toda pomislite, da sem tudi pojedel prav malo.

DOLLY HAAS